

# **“VILL MAN INTE SÅ VILL MAN INTE”**

SAMTYCKESLAGENS PÅVERKAN PÅ  
UTREDARES ARBETE AVSEENDE VÅLDTÄKT

JULIA HENRIKSSON  
FRIDA MARTINSSON

# “VILL MAN INTE SÅ VILL MAN INTE”

## SAMTYCKESLAGENS PÅVERKAN PÅ UTREDARES ARBETE AVSEENDE VÅLDTÄKT

JULIA HENRIKSSON  
FRIDA MARTINSSON

Henriksson, J & Martinsson, F. “Vill man inte så vill man inte”. Samtyckeslagens påverkan på utredares arbete avseende våldtäkt. *Examensarbete i kriminologi 15 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för kriminologi, 2021.

Den 1 juli 2018 implementerades den så kallade samtyckeslagen i Sverige, vilket bland annat innebar en revidering i våldtäktsbestämmelsen. Från att vara krav på våld, hot, tvång eller utnyttjande av särskild utsatt situation för straffansvar till dagens rekvisit brist på frivillighet. Debatten kring en samtyckesreglering har pågått under en längre tid i Sverige, där det ej införts tidigare dels på grund av att risken att fokus på målsägande i utredningar och rättegångar skulle bli för stort. Syftet med rapporten är därmed att undersöka hur arbetssättet hos brottsutredarna har förändrats sedan lagändringen, samt vad de upplever för eventuella utmaningar och möjligheter i arbetet. Detta har studerats genom fem semistrukturerade intervjuer med utredare anställda av Polismyndigheten med kravet att de ska ha utrett våldtäktsärenden både innan och efter lagändringen. Genom studiens resultat uppkom fem huvudteman; *Fortsatta bevissvårigheter*; *Rättssäkerhet*, *Otillräcklig utbildning*, *Målsägandebiträdets roll* och *Frozen fright*. Kort sammanfattat ansåg informanterna att arbetssättet överlag var oförändrat, dock med andra typer av frågor i förhör med målsägande och misstänkt. De upplevde det nya rekvisitet som tydligt men det gick att antyda att de hade önskat mer utbildning i samband med implementeringen. Ett målsägandebiträde spelar enligt informanterna en stor roll i utredningen och kan vara till stor hjälp i deras arbete. Frozen fright är enligt utredarna ett vanligt förekommande tillstånd bland personer utsatta för våldtäkt och det har undersökts i syfte att det med dagens lagstiftning klassas som en våldtäkt om någon utnyttjar en person som befinner sig i denna utsatta situation. Förhoppningen är att rapportens slutsatser kan användas vid implementering av lagar i Brottsbalken samt bidra med kunskap i det fortsatta brottsutredande arbetet och inom rättsväsendet.

*Nyckelord:* Brottsutredare, frivillighet, förändrat arbetssätt, samtyckeslagen, våldtäkt.

# “NO MEANS NO”

## THE IMPACT OF THE CONSENT LAW ON THE INVESTIGATOR’S WORK REGARDING RAPE

JULIA HENRIKSSON  
FRIDA MARTINSSON

Henriksson, J & Martinsson, F. “No means no”. The impact on the consent law on the investigator’s work regarding rape. *Degree project in criminology 15 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of criminology, 2021.

The 1st of July 2018 the consent law was implemented in Sweden, which among other things meant a revision in the Rape Act. From requirements of violence, threat, constraint or exploitation of a particularly vulnerable situation for criminal liability to today's necessary prerequisite lack of free will. The debate on consent regulation has been on for a long time in Sweden, with the main reason for not being introduced earlier is because of the risk that focus on the plaintiff in investigations and trials would be too big. The purpose of this report is hence to investigate how the way of working among the criminal investigators has been altered since the change in the law, and what challenges and possibilities they experience in their work. This have been studied through five semi-structured interviews with investigators employed by the Swedish police authority with the requirement that they should have been investigating rape cases both before and after the change in the law. Five main themes arose through the study's results; *Continued evidentiary difficulties*, *Legal certainty*, *Insufficient education*, *The role of the plaintiff’s counsel* and *Frozen fright*. In short, the investigators considered that their way of working was generally unchanged, but with other types of questions in questioning of the plaintiff and suspect. They perceived the new prerequisite as easy to interpret, however, the implementation could have come with more education. According to the informants, a plaintiff’s counsel plays a major role in the investigation and can be of great help in their work. Frozen fright is according to the investigators a common condition among people exposed to rape, in current jurisdiction, it is classified as rape if someone exploits a person who is in this vulnerable situation, therefore why this is studied. The expectation is that the report’s conclusions can be used in the implementation of laws and contribute with knowledge in the continued criminal investigation and in the judiciary.

*Keywords:* Altered way of working, consent law, criminal investigator, free will, rape.

## **FÖRORD**

Vi vill inledningsvis tacka alla brottsutredare som har ställt upp och deltagit i vår studie. Vi vill även tacka de nyckelpersoner som har hjälpt till i rekryteringen av dessa informanter. Denna studie hade inte varit möjlig att genomföra utan er och ert engagemang.

Avslutningsvis vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Erika Hedenrud för värdefulla råd och diskussioner genom hela arbetet.

Malmö, juni 2021

*Julia Henriksson & Frida Martinsson*

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<b>1. INLEDNING</b>	<b>6</b>
1.2 Syfte	7
1.2.1 Frågeställningar	7
1.3 Avgränsning	7
<b>2. BAKGRUND</b>	<b>8</b>
2.1 Reformen av sexualbrottslagen sedan 2005	8
2.2 Från våld och hot till brist på frivillighet	10
2.3 Statistik över anmälningar, åtal och fällande domar	11
2.4 Samtyckeslagstiftning internationellt och nationellt	12
2.5 Synen på våldtäktsbrottet	13
2.6 Tonic immobility	13
2.7 Förundersökningsprocessen	14
2.8 Förutsättningar i det brottsutredande arbetet	15
<b>3. TEORETISKT RAMVERK</b>	<b>16</b>
<b>4. METOD OCH MATERIAL</b>	<b>16</b>
4.1 Urval	16
4.2 Insamling av material	17
4.3 Bearbetning och analys	17
4.3.1 Analys av material	17
4.4 Förförståelse	18
4.5 Etiska överväganden	18
<b>5. RESULTAT</b>	<b>19</b>
5.1 Fortsatta bevisvärigheter	20
5.1.1 Ökat fokus på misstänkt	20
5.1.2 Förändrade frågor i förhör	21
5.2 Rättssäkerhet	21
5.2.1 Rekvisitets tydlighet	22
5.3 Otillräcklig utbildning	22
5.4 Målsägandebiträdets roll	23
5.5 Frozen fright	23
<b>6. DISKUSSION</b>	<b>24</b>
6.1 Resultatdiskussion	24
6.2 Metoddiskussion	27
6.3 Praktiska implikationer	29
<b>7. SLUTSATS</b>	<b>29</b>
<b>8. REFERENSER</b>	<b>30</b>
<b>9. BILAGOR</b>	<b>33</b>

# 1. INLEDNING

Den 1 juli 2018 genomfördes en ändring i den svenska sexualbrottslagen som innebar ett nytt krav som måste vara uppfyllt för att en person ska kunna dömas för våldtäkt (Holmberg & Lewenhagen 2020). Tidigare har lagstiftningen byggts på förekomst av våld, hot, tvång eller utnyttjande av en person i en särskilt utsatt situation, men i dagsläget grundar sig lagstiftningen på avsaknad av frivillighet (a.a.). Den nya sexualbrottslagstiftningen (SFS 2018:618) benämns i folkmun som *samtyckeslagen* och inkluderar alla sexuella handlingar som sker mot en persons vilja (Holmberg & Lewenhagen 2020). Det har länge debatterats i Sverige om det ska införas en samtyckesreglering, där den främsta anledningen till att det ej införts tidigare var på grund av att det ansågs finnas en stor risk att fokuset på målsägande skulle bli för stort i utredningar och rättegångar (SOU 2016:60). Andra menade att en förändring av rekvisiten istället skulle ge ett bättre straffrättsligt skydd då en lag byggd på brist av frivillighet skulle inkludera fler straffvärda beteenden (a.a.). Sverige är ett av tolv länder i Europa med en samtyckeslagstiftning (Amnesty 2020) men även länder såsom USA och Australien har liknande rekvisit som ska uppfyllas för att döma straffansvar för våldtäkt. Forskare i Australien har funnit att det finns tendenser till att målsägande ska stå till svars för sin utsatthet i samband med våldtäktsutredningar (Burgin & Flynn 2019) medan det i Skottland tycks ha blivit ett minskat fokus på målsägande och mer fokus på vad den misstänkte gjort för att försäkra sig om att den andre deltog av fri vilja (SOU 2016:60). Prevalensen av våldtäktsbrott ökar i Europa (Amnesty 2021), något som också är möjligt att utläsa i den svenska statistiken. År 2020 anmäldes drygt 9 000 våldtäkter i Sverige, vilket är mer än 10 gånger fler våldtäkter än år 1975 (se Bilaga 1). Enligt Amnesty (2020) har aktivister i Europa länge kämpat för förändring av lagar och för att påverka attityder gällande våldtäkt. Denna kamp innebär att det successivt sker lagförändringar i Europas länder där allt fler länder tillämpar bristande samtycke som grund för våldtäkt (Amnesty 2020).

Sexualbrott återfinns i Brottsbalkens (BrB) sjätte kapitel och brottet våldtäkt lyder enligt första paragrafen:

“Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två år och högst sex år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt”.

I lagtexten används som synes inte begreppet “samtycke” utan formuleringen innefattar en ofrivillighet. Anledningen till att begreppet inte används i sexualbrottsbestämmelsen är för att göra skillnad på den ansvarsfrihetsgrund om samtycke som återfinns i 24 kap. 7§ BrB (Wennberg 2020).

För alla brott finns det en brottsbeskrivning vars innehåll förklarar vad som ska ha skett för att en gärning ska anses vara en fullbordad brottslig handling (Wennberg 2020). Dessa krav benämns som rekvisit och varje brott har både objektiva och subjektiva rekvisit som måste uppfyllas för att en person ska kunna dömas för brott (a.a.). De objektiva rekvisiten handlar om de yttre kraven på ett brott, vilket i ett fall om våldtäkt rör sig om genomförandet av ett samlag eller liknande sexuell handling mot en annan persons vilja (a.a.). Subjektiva rekvisit handlar om det

personliga ansvaret och om inget annat anges krävs uppsåt för att personen ska dömas för brott, vilket är fallet i våldtäktsärenden (a.a.). Det är brottsutredarnas uppgift att finna bevis som kan styrka samtliga objektiva och subjektiva rekvisit i en brottsbeskrivning för att en person ska kunna åtalas och sedan dömas för det aktuella brottet (Diesen & Diesen 2013; Wennberg 2020).

Diesen och Diesen (2013) fann redan innan lagändringen att det fanns påtagliga brister i polisens våldtäktsutredningar, exempelvis i form av bevissvårigheter, där få anmälda våldtäkter gick till åtal. Även om det fanns goda förutsättningar till att förstärka bevisning läggs utredningen ned, trots att bevisen kunde räcka för åtal samt fällande dom (Diesen & Diesen 2013). Förutom utredarens och åklagarens intresse samt engagemang är det även deras kunnande som påverkar hur ärendet hanteras (a.a.). I de fall ärendet handläggs av en kompetent utredare är chansen för åtal större enligt Diesen och Diesen (2013). Vid tidigare reformer av sexualbrottslagen och bland argumenten inför den senaste lagförändringen har det spekulerats kring huruvida det skulle bli svårare eller lättare att utreda våldtäktsbrott i och med de nya rekvisiten (SOU 2016:60). 2014 års sexualbrottskommitté menade att bevissvårigheterna skulle kvarstå även om lagen ändrades (a.a.) och därför anses det vara av vikt att studera hur de som arbetar med att ta fram bevisning i själva verket upplever dessa påstådda svårigheter efter att lagändringen trädde i kraft. Det är även av intresse att undersöka om samtyckesregleringen har fört med sig några möjligheter som underlättar brottsutredarnas arbetssätt. Då lagändringen är förhållandevis ny är området relativt outforskat och det är därför av vikt att undersöka hur lagen fungerar i praktiken då andra faktorer än vad som kunde förutses vid utformandet av lagen kan påverka tillämpningen. Rapporten ämnar att vara en del av fältet implementeringsforskning, vilket innebär studier som utvärderar hur politiska beslut har förverkligats (Vedung 2016). Målet är därmed att denna kunskap kan användas vid implementering av framtida politiska beslut som innefattar lagändringar i Brottsbalken. Förhoppningen är även att denna rapport ska bidra med kunskap till det fortsatta brottsutredande arbetet inom Polismyndigheten samt även bidra med kunskap till rättsväsendet.

## **1.2 Syfte**

Syftet med denna rapport är att ge en fördjupad bild av hur brottsutredare upplever att implementeringen av samtyckeslagen har påverkat deras arbete. Vidare är syftet att studera vad de upplever för eventuella möjligheter respektive utmaningar i sitt arbete till följd av den nya lagstiftningen. Rapportens fokus ligger på tillämpning av lagen vid våldtäktsärenden mellan vuxna.

### **1.2.1 Frågeställningar**

- Hur har den nya samtyckeslagen påverkat brottsutredarnas arbete?
  - Vad upplever brottsutredarna för eventuella möjligheter och utmaningar i sitt arbete till följd av lagändringen?

## **1.3 Avgränsning**

Denna rapport syftar till att undersöka enskilda brottsutredares upplevelser av lagändringen gällande våldtäktsbrottet. Det innebär att studiens resultat inte ska ses som en representation för hela Polismyndigheten. Studien ämnar endast fokusera på våldtäktsbrott och resterande sexualbrott som ingår i samtyckeslagen och Brottsbalkens sjätte kapitel berörs därför inte. Valet av avgränsning till enbart våldtäkt beror dels på att författarna upplevt detta vara det mest omdebatterade

brottet i samband med samtyckeslagen, dels för att det inte är möjligt att göra en sådan jämförelse för brottet oaktsam våldtäkt då det är ett helt nytt brott. Dessutom berörs inte sexualbrott mot barn (6 kap. §4-10 BrB) av detta frivillighetsrekvisit då ett barn under 15 år aldrig kan lämna samtycke till sexuella handlingar.

## **2. BAKGRUND**

Den svenska lagstiftningen förändras och omformuleras konstant och kapitlet om sexualbrott i Brottsbalken är inget undantag. Nedan redovisas hur de senaste reformerna har arbetats fram och hur diskussionen kring en samtyckesreglering har sett ut samt hur våldtäktsbestämmelsen har förändrats över tid. Vidare presenteras svensk statistik över anmälningar, åtal och fällande domar. Därefter återges möjligheter och utmaningar med samtyckeslagstiftningen i både Sverige och internationellt samt hur synen på våldtäkt har sett ut i samhället och hur den ser ut idag. Även en genomgång av det ofrivilliga tillståndet tonic immobility som kan drabba våldtäktsoffer presenteras innan avsnittet avslutas med en redogörelse för hur förundersökningsprocessen kan se ut och förutsättningar i det brottsutredande arbetet.

### **2.1 Reformen av sexualbrottslagen sedan 2005**

Så tidigt som 1998 startades en offentlig utredning och sexualbrottskommittén fick i uppdrag att utreda huruvida våld och hot skulle ersättas med brist på frivillighet för att avgöra straffansvar vid våldtäktsbrott (SOU 2016:60). En av anledningarna till att diskussionen blev aktuell i Sverige vid den tidpunkten var för att fokuset hade flyttats från handlingen till kränkningen som denna medförde och därför ansåg kommittén att den som skaffar sig sexuellt umgänge utan motpartens samtycke borde dömas för sexualbrott, oavsett om detta skedde under tvång eller inte (SOU 2001:14). Ytterligare argument för en samtyckesreglering inför reformen 2005 var att kravet på tvång hindrar lagföring av många uppenbart straffvärda beteenden då det enligt forskning är vanligt att ett brottsoffer underkastar sig förövaren för att överleva övergreppet (a.a.). Vidare argumenterade kommittén för att en samtyckesreglering skulle innebära ett stöd för de kvinnor som övertalas till sexuella handlingar som de inte vill delta i samt att en lagförändring skulle ha en moralförbättrande verkan på samhällsnivå (a.a.). En nackdel som framfördes med en samtyckesreglering var att det fanns en risk att det skulle placera målsägande i centrum av utredningen, vilket de fann stöd i utifrån erfarenheter från Storbritannien (a.a.). Andra nackdelar som lyftes fram var en risk för ojämlikhet mellan män och kvinnor samt att det skulle innebära svårigheter i tillämpning då sexualitet är mångfacetterad (a.a.). Dessutom menade kommittén att det fanns mycket oklarheter om hur kraven på samtycke skulle definieras och att förändringen skulle bryta mot synsättet i Brottsbalken vilket handlar om gärningspersonens handlingar, motiv och avsikter och då istället sätta brottsoffrets handlande, motiv och avsikter i centrum (a.a.). Regeringen följde sexualbrottskommitténs bedömning och valde att inte införa någon samtyckesreglering vid 2005 års reform med det främsta argumentet att fokuset skulle bli för stort på brottsoffret (SOU 2016:60).

År 2008 tillsattes en ny utredning där uppdraget återigen innehöll en del där sexualbrottskommittén skulle utreda om kravet på tvång i våldtäktsbestämmelsen skulle ersättas med ett krav på bristande frivillighet (SOU 2010:71). Flertalet av

de argument som fördes både för och emot inför den tidigare reformen återstod samtidigt som några nya tillkom. Några av de tillkomna fördelar som lyftes fram var att en sådan ändring skulle följa utvecklingen av den straffrättsliga synen på sexualbrott och att det skulle innebära ett bättre bemötande inom rättsväsendet (a.a.). Dessutom menade kommittén precis som tidigare att fokus på målsägande skulle riskera att öka, men de ansåg också att den misstänktes agerande kommer bli mer centralt då denne ska redogöra för hur denne försäkrade sig om att samtycke förelåg (a.a.). Ett nytt argument mot en samtyckesreglering inför reformen 2013 var att det fanns orimliga förväntningar på att detta skulle leda till fler fällande domar, men de argument som regeringen framhöll som starkast för att inte genomföra förändringen var risken för ett ökat fokus på målsägande samt svårigheterna med att kunna definiera vad som ska räknas som ett giltigt samtycke (SOU 2010:71; SOU 2016:60).

En ny utredning inleddes år 2014 för att ännu en gång undersöka och överväga om straffansvar för våldtäkt bör ändras till brist på frivillighet (SOU 2016:60). Bland annat genomfördes ett besök i Skottland för att ta del av deras sexualbrottsreform, vars avsikt var att ta bort fokus från målsägande i brottsutredningen (a.a.). Detta har som tidigare nämnt varit en farhåga i den svenska debatten kring samtyckesregleringen men i Skottland ansågs deras avsikt vara uppnådd då fokuset har flyttats till den tilltalade och vad denne har gjort för att försäkra sig om att motparten har deltagit frivilligt (a.a.). Ytterligare en farhåga var att om lagstiftningen är för oklart formulerad och att det då blir en öppen fråga för vad som anses vara frivillighet, finns det en risk att lagändringen kommer medföra en lägre rättssäkerhet (a.a.). Kommittén menade däremot att lagändringen skulle ge ett starkare straffrättsligt skydd då det förekommer problematiska fall såsom vid en sexuell handling där det inte har förekommit något tvång men då det har genomförts mot en persons vilja (a.a.). Med den då aktuella lagstiftningen har personer dömts för sexuellt ofredande i fall liknande dessa, även om gärningen har utgjorts av samlag eller penetration (a.a.), vilket var en brist som redogjordes även i den tidigare utredningen från 2010. De argument som kommittén vidare lyfte fram för en samtyckesreglering var att glappet mellan medborgarnas uppfattning av en våldtäkt och den dåvarande lagstiftningen var för stor samt att domstolarna tidigare hanterade samtycke som en relevant omständighet (a.a.).

Efter denna utredning lämnade regeringen ett lagförslag till riksdagen där bland annat rekvisitet för våldtäkt ska ändras på så vis att

“Gränsen för straffbar gärning ska gå vid om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte. Det ska inte längre krävas att gärningsmannen har använt sig av våld eller hot, eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation, för att kunna dömas för t.ex. våldtäkt.” (Prop. 2017/18:177:1).

Syftet med denna förändring i sexualbrottslagstiftningen var enligt regeringen att tydliggöra att alla människor har rätt till sexuellt självbestämmande samt personlig och sexuell integritet (Prop. 2017/18:177). I betänkandet 2017/18:JuU29 föreslog justitieutskottet att riksdagen skulle anta detta förslag från regeringen, vilket sedan publicerades i Svensk författningssamling (SFS 2018:618). Den nya våldtäktsbestämmelsen trädde sedan i kraft 1 juli 2018.

I samma utredning som samtyckesregleringen undersöktes även lagen om målsägandebiträde och hur denna kan förbättras för att ytterligare stärka brottsoffrets rättigheter och möjligheter till både stöd och ekonomisk

kompensation (SOU 2016:60). Ett målsägandebitråde har som uppgift att finnas vid målsägandens sida under brottsutredningen och rättsprocessen (Holmberg & Lewenhagen 2019). Tidigare var det vanligt att ett målsägandebitråde tilldelades först i slutet av utredningen och i samband med att en rättegång startades (a.a.). Lagen om målsägandebitråde ändrades också den 1 juli 2018 och sedan dess är det enligt 1§ p. 1 krav på att målsägande ska förordnas ett biträde så fort en förundersökning inleds gällande alla typer av sexualbrott (SFS 1988:609).

## 2.2 Från våld och hot till brist på frivillighet

Som tidigare nämnt ansåg 1998 års sexualbrottskommitté att den avgörande faktorn för straffansvar, brist på frivillighet, inte bör ersätta de tidigare rekvisiten våld eller hot (Holmberg & Lewenhagen 2020). Istället kom även ärenden där

”annan person tilltvingar sig en sådan sexuell handling genom att utnyttja att denna person inte har förmåga att värja sig på grund av berusning eller ett liknande tillstånd eller den hotfulla situation han eller hon befinner sig i”

att definieras som våldtäkt från och med år 2005 då det infördes (Holmberg & Lewenhagen, 2020:16). Vid den diskussion som påbörjades 2008 angående förbättring av lagen övervägdes det om den skulle kompletteras med en samtyckesbestämmelse, men istället för att genomföra detta gjordes vissa förändringar på redan befintliga rekvisit i samband med reformen år 2013 (Holmberg & Lewenhagen 2020). Begreppet “särskilt utsatt situation” ersatte det tidigare begreppet “hjälplost tillstånd” och “allvarlig rädsla” adderades som rekvisit för att även ärenden där målsägande besvarar övergreppet med passivitet skulle ingå i våldtäktsbestämmelsen (a.a.). År 2014 övervägde sexualbrottskommittén ytterligare en gång om regleringen för våldtäkt ska vara samtyckesbaserad, då föregående ändringar som tidigare nämnt ej var tillräckliga i de fall övergreppet skedde utan tvång eller utnyttjande men fortfarande mot målsägandens vilja (a.a.). Förhoppningen var också att betona de sexuella övergreppens skadlighet samt att påverka samhällets värderingar (a.a.). Ett krav som kommittén ansåg behövdes var att frivilligheten skulle komma till uttryck vilket regeringen avskrev innan de lämnade sitt lagförslag vidare (a.a.). Regeringen menade att det ska beaktas om frivilligheten har uttryckts genom ord, handling eller på något annat sätt, men att det inte ska vara ett rekvisit som måste uppfyllas (Prop. 2017/18:177). Detta berodde på flera anledningar men en av dessa var att det vore orealistiskt att fastställa krav på hur medborgare ska uttrycka sig vid sexuell samvaro (a.a.). Innan lagändringen trädde i kraft 1 juli 2018 utdömdes straffansvar för våldtäkt för den

“som genom misshandel eller våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag” (Holmberg & Lewenhagen 2019:21).

De tidigare rekvisiten är än idag en del av omständigheterna där ett deltagande aldrig kan anses vara frivilligt och därför kan den nya regleringen ses som en utbyggnad i förhållande till den tidigare våldtäktsbestämmelsen (Holmberg & Lewenhagen 2020). Enligt 6 kap. 1§ BrB utdöms idag istället straffansvar för våldtäkt för den

“som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”

Punkterna ett till och med tre i paragrafen klargör när ett deltagande aldrig kan ses som frivilligt:

1. “deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,
2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller
3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.”

Om det ej har funnits ett uppsåt i gärningen kan individen utifrån dagens lagstiftning dömas för oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1a§ BrB, vilket är ett brott som infördes i samband med samtyckeslagen (SFS 2018:618).

### **2.3 Statistik över anmälningar, åtal och fällande domar**

År 1975 anmäldes ungefär 800 våldtäkter i Sverige, ett antal som ökade med drygt 8 500 anmälningar år 2020 (se Bilaga 1). Det har varit en successiv ökning av våldtäktsbrott under större delen av perioden men en av de större ökningarna skedde i början av 2000-talet, vilket enligt Olseryd (2015) troligtvis beror på den reform som trädde i kraft år 2005. I samband med varje lagändring har toleranströskeln blivit lägre samtidigt som det sker attitydförändringar i samhället vilket kan bidra till en ökad anmälningsbenägenhet (Olseryd 2015). Dessa lagändringar har inneburit att polisen fått mer resurser då fler händelser kan rubriceras som våldtäkt, vilket också bidrar till en ökning i anmälningsstatistiken (a.a.). Denna utveckling kan även vara en faktisk ökning på grund av bland annat förändringar i tillfällesstrukturen, det vill säga att det idag finns en ökad risk för våldtäkt mellan obekanta (a.a.). Det är av stor vikt att beakta att utsattheten för brott är större än vad kriminalstatistiken visar, då i synnerhet majoriteten av de grova sexualbrotten ej kommer till rättsväsendets kännedom (a.a.).

Under perioden 2008 till 2017 har antalet åtalade våldtäkter successivt sjunkit. I början av perioden gick drygt 800 våldtäkter till åtal vilket är ett antal som sjönk till knappt 500 från och med år 2011 (Holmberg & Lewenhagen 2019). Detta sker tidsmässigt i samband med att Högsta domstolen friade två våldtäktsdomar vilket tolkades som ett uttryck av de skärpta beviskraven (a.a.). Minskningen i antal åtal kan till viss del förklaras av att åklagarna har anpassat sig till detta vid bedömning av vilka ärenden som ska gå till åtal (a.a.). Efter lagändringen i juli 2018 ökade antalet åtalade personer kraftigt från drygt 200 personer år 2017 till 425 personer två år senare (Holmberg & Lewenhagen 2020). Det är dock svårt att svara på hur denna statistik kommer att utvecklas i framtiden då samtyckeslagen är så pass ny.

De fällande våldtäktsdomarna har enligt lagföringsstatistiken varit relativt stabila över tid fram till och med införandet av samtyckeslagen då de ökade markant (Brottsförebyggande rådet u.å.). Då lagändringen genomfördes för knappt tre år sedan är det svårt att veta om även denna trend kommer hålla i sig. Ökningen beror troligtvis på att tidigare våldtäktsärenden som inte kunde leda till åtal, efter

lagändringen nu kan göra det (Holmberg & Lewenhagen 2020). Även om det finns en ökande trend i lagföringsstatistiken är det fortfarande en stor andel åtal som leder till en friande dom (Holmberg & Lewenhagen 2019). Det har under de senaste åren varit omkring 5 av 100 fall där ett åtal leder till en fällande dom (a.a.). Orsaken till friande domar beror i stor grad på att det ej är möjligt att styrka vad som har hänt mellan parterna och i ungefär ett av tre fall är orsaken att målsägandens signaler ej har varit tydliga nog (Holmberg & Lewenhagen 2020). En viktig aspekt att ha i åtanke när statistik om relationen mellan anmälningar, åtal och domar redovisas är att de inte bygger på samma population då anmälningar vanligtvis leder till åtal först året efter att den inkom (Holmberg & Lewenhagen 2019).

## **2.4 Samtyckeslagstiftning internationellt och nationellt**

Stereotyper och konstruktioner kring våldtäkt visar tydligt att män och kvinnor inte agerar utifrån lika villkor vid samlag, vilket enligt kritiker medför svårigheter för en rättvis tillämpning av en samtyckeslag (Munro 2008). Ett större antal stater i USA har idag någon form av samtyckeslag men i vissa av staterna gäller detta bara för lindrigare sexualbrott och inte våldtäkt (Decker & Baroni 2011). Det finns med andra ord krav på våld eller hot om våld i större delarna av USA för att en person ska dömas för våldtäkt (a.a.). Decker och Baroni (2011) menar att en persons "nej" ska vara tillräckligt och om någon genomför en sexuell handling mot dennes vilja så ska förövaren straffas enligt lag. Därför menar dem att ansvaret för att inhämta samtycke alltid ska ligga på förövaren och på detta vis ska inte offret ha någon börda att behöva göra motstånd, varken verbalt eller fysiskt för att sex utan samtycke ska vara brottsligt (a.a.). Enligt 2014 års sexualbrottskommitté har Skottland lyckats i detta avseende då det efter landets samtyckesreform har blivit ett större fokus på vad den misstänkte har gjort för att försäkra sig om att samtycke förelåg (SOU 2016:60).

Motståndare till en samtyckeslag hävdar dock att det kommer vara ett fortsatt fokus på målsägande och dennes beteende för att finna vad denne gjort som kunde uppfattas som ett samtycke, istället för att uppmärksamma de åtgärder som förövaren vidtagit för att försäkra sig om ett samtycke (Burgin & Flynn 2019). Genom att ifrågasätta offrets beteenden uppstår *victim blaming* vilket i princip innebär att offret får skylla sig själv att denne blev utsatt för brott med hänvisning till dennes beteende (a.a.). Diesen och Diesen (2013) har pekat på liknande tendenser i Sverige då det menar att det ställs högre krav på målsägandens berättelse och dennes stödbevisning i utredningen jämfört med den misstänktes berättelse som sällan ifrågasätts vidare. Även i Tyskland påpekar kritiker att en samtyckeslagstiftning ökar bevissvårigheterna i våldtäktsbrott ytterligare då det sällan är fler än målsägande och misstänkt närvarande samt att avsaknad av våld ej lämnar synliga spår (Hörnle 2017). Detta är faktorer som polisanställda i Sverige också vittnar om då det sällan finns starkare bevisning än parternas berättelser (Holmberg & Lewenhagen 2020). Vidare menar tyska kritiker att det finns risk för en ökning av felaktiga anklagelser med lagtext baserad på frivillighet (Hörnle 2017). Liknande berättelser återfinns även i en svensk kontext efter lagändringen då poliser uppgav att de kan känna ett visst medlidande med den misstänkte som till följd av alkoholpåverkan kanske inte har förstått att den andra parten inte deltog frivilligt och då inte förstod varför de var anklagade (Holmberg & Lewenhagen 2020). Enligt dessa poliser behövs det idag andra typer av frågor för att undersöka om det förelåg samtycke eller inte och dessa frågor kan

behöva vara mer detaljerade och intima för både målsägande samt misstänkt (a.a.).

## 2.5 Synen på våldtäktsbrottet

Samhällets syn på våldtäkt stämmer inte alltid överens med lagens definition av brottet och därför är det många brott som inte anmäls och därmed varken kommer till rättsväsendets kännedom eller att en utredning om brott påbörjas (Brottsförebyggande rådet 2019; Burgin 2019; Holmberg & Lewenhagen 2019). Förr, och fortfarande i vissa delar av världen är det endast våldsamt penis-vaginalt penetrationssex där bevisat våld använts som enligt lag definieras som våldtäkt, vilket utesluter andra former av sexuella övergrepp (Burgin 2019; Decker & Baroni 2011). En definition som denna kan innebära att synen på vad som anses vara en "riktig våldtäkt" samt ett "riktigt offer" begränsas, dessa föreställningar som påverkas av sociala konstruktioner kallas för våldtäktsmyter (Burgin 2019). Det innebär att händelser och förövare som ej passar in på den stereotypa bilden av våldtäkt blir ursäktade, vilket kan innebära att skulden istället läggs på offret (a.a.). Föreställningar om vad som anses som en "riktig våldtäkt" kan exempelvis vara att övergreppet ska vara våldsamt och att förövaren ska vara obekant för offret (a.a.).

Den kulturella ojämlikhet som funnits i all tid gör det svårare att särskilja på våldtäkt och sex med samtycke i den patriarkala kulturen som samhället bygger på där männen naturligt anses vara sexuella erövare och kvinnorna deras lyckliga erövringar (Naffine 1994). Det patriarkala samhället formar kvinnors syn på sex genom att intala dem att tvång och undergivelse är njutbart (a.a.). Kvinnans passivitet är en social konstruktion där de gör symboliskt motstånd mot sex de egentligen önskar, detta för att de enligt samhällets syn på sex behöver skydda sitt sexuella anseende (Burgin 2019). Det symboliska motståndet normaliserar i sin tur uppfattningen om att män måste förföra eller övertyga kvinnor till samlag, som i sin tur normaliserar motstånd och tvång (Burgin 2019; Jozkowski, Peterson, Sanders, Dennis & Reece 2014). Detta sexuella tvång anspelas idag som något erotiskt, vilket kan innebära att situationer som rent juridiskt utgör en våldtäkt istället kategoriseras som sex (Burgin 2019; Naffine 1994). Jozkowski med flera (2014) menar att detta innebär att det finns en stor risk för normalisering av händelser där mannen förväntas be om ett samtycke som kvinnan i sin tur förväntas motstå men som mannen i slutändan ändå förväntas att ignorera. Burgin (2019) menar dock att underlåtenhet kan innebära att de sexuella handlingarna ej skedde i samtycke, då underkastelse inte är detsamma som att ge samtycke. Rättshandlingen av ett samtycke försvåras där samhället är präglad av en kultur som bedömer offer utifrån stereotypa bilder kring hur kvinnor ska anpassa sig utifrån mannens vilja, samtidigt som de förväntas hålla tillbaka sina behov och inte uttrycka några sexuella begär (Munro 2008).

## 2.6 Tonic immobility

Det har länge varit välkänt i diskussionen kring en eventuell samtyckesreglering att en vanlig reaktion bland våldtäktsoffer är att denne underkastar sig förövaren som en strategi för att överleva övergreppet (SOU 2001:14). Sedan reformen 2013 kan gärningsmannens utnyttjande av denna allvarliga rädsla aldrig ses som ett tecken på frivillighet från målsägandens sida (6 kap. 1 § 2p. BrB). Denna rädsla är ett psykologiskt tillstånd som heter *tonic immobility* (även kallat "frozen fright") där offret ofrivilligt och reflexmässigt blir paralyserat som en försvarsmekanism, vilken utlöses i situationer som framkallar en intensiv rädsla (Galliano, Noble,

Travis, & Puech 1993; Möller, Söndergaard & Helström 2017). Tillståndet upptäcktes först bland djur och vanliga kännetecken för tillståndet är att kroppen är stum, kan inte ge ifrån sig några läten, darrningar, en sänkning av hjärtrytmen, stängda ögon under perioder samt en ökning av kroppstemperatur och andning (Galliano m.fl. 1993). Studien av Galliano med flera (1993) fann att liknande beteenden fanns bland offer för våldtäkt som upplevt en orörlighet i samband med övergreppet. Flera av respondenterna upplevde en skam över att de inte gjort motstånd och hade en uppfattning om att fler skulle tro på deras utsatthet för våldtäkt om de hade gjort motstånd (a.a.). Tillståndet av tonic immobility var problematiskt för poliserna på så vis att det inte fanns några synliga tecken på brottsoffret som visade att de hade gjort motstånd, vilket medförde svårigheter att kunna bevisa brottet då det vid dåtidens lagstiftning krävdes att det förekom våld eller hot (Galliano m.fl. 1993; Möller m.fl. 2017).

Trots att lagtext har förändrats både i USA och i Sverige finns det enligt Holmberg och Lewenhagen (2019) fortfarande en uppfattning bland allmänheten om att det måste förekomma våld i samband med övergreppet för att det ska ses som en våldtäkt. I en studie från Södersjukhuset framkom det att bland de kvinnor som ingick i studien, hade 70% reagerat med en passivitet eller oförmåga att göra motstånd när de utsattes för våldtäkt (Möller m.fl. 2017). En motsvarande siffra gällande en liknande frysreaktion bland polisanmälningar ligger runt 14% vilket enligt Holmberg och Lewenhagen (2019) kan bero på de olika sociala kontexter som händelsen återberättas i. Kvinnor kan i ett polisförhör känna att det förväntas av henne att hon borde gjort motstånd, både för att det är den bilden hon har över vad som anses vara ett brott men också för att hon skäms över sin passivitet (Holmberg & Lewenhagen 2019). Enligt Möller med kollegor (2017) är tonic immobility en vanlig reaktion bland våldtäktsoffer då det är något bland det mest traumatiska en person kan bli utsatt för. Som tidigare nämnt har detta varit känt i den svenska debatten under en längre tid och användes som ett argument till en samtyckesreglering då kravet på tvång annars kunde hindra lagföringar av flertalet uppenbart straffvärda handlingar (SOU 2001:14). Det togs återigen upp i förarbetena till reformen 2013 att en frysreaktion bör betraktas som en särskilt utsatt situation, men det tycks vara fortsatt svårt att nå en fällande dom i dessa fall enligt de hovrättsdomar som har berört frågan (Holmberg & Lewenhagen 2019).

## 2.7 Förundersökningsprocessen

Detta stycke ämnar ge en djupare förståelse för brottsutredarnas arbetssätt och processen från anmälan till potentiellt åtal. Förundersökningsprocessen inleds när en anmälan kommer in till Polismyndigheten och ärendet tilldelas en förundersökningsledare och brottsutredare från polisen (Polisen 2019a). Vid ett första samtal med målsägande ställs frågor angående vilka de har berättat om händelsen för, personer som då bör tas in på vittnesförhör<sup>1</sup>. Om brottet har skett i närtid anses ärendet vara akut och inledande utredningsåtgärder sker direkt (Åklagarmyndigheten u.å.c.), exempelvis i form av brottsplatsundersökning samt gynekologisk undersökning på kvinnoklinik om målsägande är kvinna och på akuten om målsägande är en man<sup>2</sup>. Andra utredningsåtgärder är att hålla förhör med vittnen, dörrknackning, ta in övervakningsfilmer, skicka kläder och liknande till nationellt forensiskt centrum för analys, tömning av mobiltelefon samt inhämta bilder och journalanteckningar från sjukhusbesök (Åklagarmyndigheten u.å.a.). Flertalet av dessa tvångsåtgärder kräver ett beslut av

<sup>1</sup> Gruppchef sektionen för brott i nära relation, personlig kommunikation, 2021-04-06

<sup>2</sup> Gruppchef sektionen för brott i nära relation, personlig kommunikation, 2021-04-06

förundersökningsledare eller åklagare (a.a.). I de fall där skäligen misstänkt saknas är det en förundersökningsledare från polisen som leder förundersökningen men om polisen finner en skäligen misstänkt för brottet lämnas ärendet över till åklagare (Åklagarmyndigheten u.å.b.). Om målsägande är under 18 år leds ärendet också alltid av åklagare (a.a.). En förundersökning är alltid objektiv då det är brottet i sig som ska utredas och därför ska brottsutredarna lyfta för- och nackdelar för både målsägande och den misstänkte (Polisen 2019b). Efter avslutad förundersökning väcker åklagaren åtal om brott kan styrkas, om det inte finns nog bevisning läggs ärendet istället ned (Polisen 2019a).

## **2.8 Förutsättningar i det brottsutredande arbetet**

Som nämnt inledningsvis läggs många våldtäktsutredningar ned i ett tidigt skede trots att möjligheterna att samla in mer bevis för att sedan väcka åtal i många fall är stora (Diesen & Diesen 2013). Enligt Diesen och Diesen (2013) beror den låga åtalsfrekvensen inte på bevissvårigheter, utan på att utredningarna är för dåligt genomförda och har för olika nivåer vad gäller kvalitet. De menar också på att samordningen vid spaning och insamling av bevis brister samt att det tycks finnas en övertro på biologiska och medicinska spår, som exempelvis DNA-prov (a.a.). Ett DNA-prov kan endast användas för att bekräfta att ett samlag har skett, men det bevisar inte om det skedde frivilligt eller inte och därför är annan typ av bevisning också av stor vikt (a.a.). Diesen och Diesen (2013) kritiserar som tidigare nämnt även sättet att hålla förhör på då de menar att det ställs höga krav på målsägandens utsaga medan den misstänkte sällan ifrågasätts. Förhör och stödbevisning är bland annat viktiga delar för att en förundersökning ska leda till att åklagaren väcker åtal, men det finns också andra förutsättningar som ökar möjligheterna (Axnäs 2018; Holmberg & Lewenhagen 2019). Sannolikheten att ärendet går till åtal ökar också om målsägande erbjuder ett målsägandebitråde, en rättighet som innan samtyckeslagen ej nyttjades i särskilt hög utsträckning (Diesen & Diesen 2013). Innan lagändringen var det vanligt förekommande att de ansvariga för ärendet väntade med att tilldela målsägande ett biträde tills chansen för att ärendet skulle leda någon vart var högre (a.a.). Idag är det istället lag på att målsägande ska tilldelas ett målsägandebitråde i direkt samband med att en förundersökning inleds (SFS 1988:609), något som ökar sannolikheten att ärendet går till åtal med åtta gånger (Diesen & Diesen 2013). De negativa upplevelser som målsägande riskerar att uppleva i samband med utredning kan också minska om denne tilldelas ett biträde, i syfte att agera som stöd (a.a.).

Andra förutsättningar för att öka möjligheterna att ärendet ska gå till åtal är att polisen har varit på plats och vidtar tidiga åtgärder, att målsägande vill delta i utredningen, att eventuella skador dokumenteras med hjälp av fotografier, en identifierad misstänkt och att det finns oberoende vittnen som också vill delta i utredningen (Axnäs 2018). Ytterligare åtgärder som Holmberg och Lewenhagen (2019) lyfter fram för att försöka öka uppkläringen är korta utredningstider, förhöra skäligen misstänkta i ett tidigt skede, samtliga förhör ska hålla en hög kvalitet, agera för att minska risken att målsägande hoppar av samt dokumentera utredningen väl. Vissa av dessa faktorer, precis som att möjligheterna ökar om brottet anmäls i närtid till händelsen, ligger dock utanför brottsutredarnas kontroll (Holmberg & Lewenhagen 2019).

### 3. TEORETISKT RAMVERK

Den aktuella studien avser att undersöka hur implementeringen av samtyckeslagen som trädde i kraft 1 juli 2018 har påverkat brottsutredares arbete, detta motiverar valet att utgå från Pressman och Wildavskys (1973) implementeringsteori. Pressman och Wildavsky (1973) menar att en implementeringsprocess alltid bör utvärderas för att finna dess brister och möjligheter. Implementera betyder bland annat att förverkliga, genomföra samt realisera och det handlar om processen mellan ett politiskt beslut och resultatet av detta i praktiken (Vedung 2016). Grundarna till implementeringsteorin menar att sannolikheten för att ett politiskt beslut genomförs på ett framgångsrikt vis ökar om det är färre led och aktörer i implementeringskedjan (Hertting 2018). Detta är dock tankar från 70-talet och i dagens politik är ett frekvent önskemål att fler aktörer i form av myndigheter eller organisationer borde samverka för att tillsammans bättre kunna implementera beslutsfattarnas målsättning (a.a.)

Det finns olika perspektiv inom fältet på hur ett beslut, som exempelvis en lag, bäst ska implementeras (Hertting 2018). Ett av dessa är *top-down* perspektivet som innebär att det finns en stor tilltro till att beslutsfattarna har kapacitet att med hjälp av styrmedel själva kontrollera implementeringsprocessen (a.a.). På ett förenklat sätt innebär det att policyprocessen är avslutad när de väsentliga besluten har tagits och därefter sker verkställandet vanligtvis rutinartat (Callerstig & Lindholm 2015). Dessa politiska beslut fattas vanligtvis av statliga tjänstemän inom detta perspektiv (Sabatier 1986). Det motsatta perspektivet benämns som *bottom-up* vilket är mer skeptiskt till politikernas förmåga att styra denna process, samt innebär att individer längre ner i den politiska hierarkin ska implementera beslut utifrån exempelvis deras egna mål, strategier och förutsättningar (Hertting 2018; Sabatier 1986). Här identifieras lokala, regionala och nationella aktörer som bland annat är involverade i genomförandet av statliga och icke-statliga program samt planering och finansiering av dessa (Sabatier 1986). Detta innebär att beslutsfattandet och implementering går nedifrån och upp, från individer på lägre nivå till högt uppsatta beslutsfattare (a.a.). I perspektivet *bottom-up* är fokus på betydelsen av det utrymme för tolkning av vad som behöver göras som ges till de offentligt anställda medarbetarna (Callerstig & Lindholm 2015).

### 4. METOD OCH MATERIAL

Rapportens syfte är att ge en fördjupad bild av hur brottsutredare upplever lagändringen och vad den har medfört för eventuella utmaningar och möjligheter i deras arbete med våldtäktsärenden. Då det är utredarnas upplevelser som ska studeras är en kvalitativ ansats där det är möjligt att få en djupgående bild mest lämplig (Svensson & Ahrne 2015).

#### 4.1 Urval

Urvalet bestod av polisanställda som handlägger våldtäktsbrott mellan vuxna. Ett kriterium för att få delta var att informanten hade arbetat med sådana ärenden både innan och efter lagändringen år 2018. Genom att använda sig utav urvalskriterier innebär det att urvalet har varit målstyrt. Informanterna rekryterades med hjälp av nyckelinformanter, samt med hjälp av polisens växel där författarna fick kontaktinformation till relevanta chefer runt om i Skåne.

Informationsbrevet (se Bilaga 2) bifogades därefter till nämnda chefer, i syfte att de skulle rekrytera informanter från deras sektion. För att nå ett ännu bredare område, mailade författarna informationsbrevet till registrator i samtliga sju polisregioner. Denna kombinerade strategi resulterade slutligen i ett urval på fem informanter från städerna Helsingborg, Malmö och Skövde.

## **4.2 Insamling av material**

Datainsamlingen skedde med hjälp av semistrukturerade intervjuer utifrån en intervjuguide (se Bilaga 3) med ett antal förbestämda frågor samt med möjlighet att ställa följdfrågor. Frågorna berörde bland annat huruvida utredarna hade fått någon vidareutbildning i och med lagändringen, om de fann det enklare eller svårare att finna bevis med den nya lagstiftningen samt om de upplevde att fokuset på målsägande hade förändrats. Det ställdes även frågor om det krävs andra frågor i förhör idag samt hur de upplever målsägandebiträdets påverkan i utredningen. De förbestämda frågorna saknade kronologisk följd och informantens svar kunde också komma att påverka vilka av dessa frågor som togs upp, men alla frågor hade som syfte att beröra arbetssättet hos brottsutredarna. Målet var att varje intervju skulle efterlikna ett samtal, där en bredare och mer nyanserad bild av brottsutredarnas upplevelser uppnås. Intervjuerna genomfördes under veckorna 17 till 19, där bägge författarna deltog i syfte att båda skulle kunna ställa relevanta följdfrågor samt för att säkerställa kvalitet i intervjuerna. På grund av rådande omständigheter i och med covid-19, genomfördes intervjuerna via video- och telefonsamtal. Alla intervjuer utom en spelades in med diktafon för att sedan transkriberas och användas som underlag vid analysen av materialet.

## **4.3 Bearbetning och analys**

Valet av att spela in intervjuerna för att sedan transkribera datan gjordes för att underlätta analysen och för att inte riskera att någon data skulle gå förlorad om intervjuerna enbart tog anteckningar från samtalet. En intervju spelades dock ej in, detta upplevdes ej som något problem då anteckningar fördes och intervjun kodades utifrån dessa. Vid transkriberingen av resterande intervjuer användes en gemensam mall för att undvika subjektiva tolkningar av datan och transkriberingen genomfördes i en ostörd miljö i syfte att uppnå en korrekt överföring från ljud till text. I transkriberingsmallen framgick det bland annat hur vanligt förekommande ljud, oklarheter och pauser skulle noteras. Det är fördelaktigt att intervjuerna även genomför transkriberingen då det är lättare att förstå sammanhanget och tolka datan (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). Transkriberingen genomfördes inom en kort tidsperiod efter intervjun för att personen som transkriberade skulle ha enklare för att komma ihåg vad som sagts i de fall som kvaliteten på ljudupptagningen brast.

### **4.3.1 Analys av material**

En analys av transkriberingarna genomfördes i syfte att sortera, reducera samt begripliggöra materialet med hjälp av en tematisk analys. För att detta skulle ske så strukturerat som möjligt, utgick författarna från Braun och Clarke (2006) med tillhörande beskrivning av tematisk analys där utgångspunkten är sex strukturerade faser som ska följas. Dessa steg består av bekantning av insamlat material, kodning, tematisering samt granskning av dessa, definiering av teman för att till sist presentera dessa på ett tydligt sätt (Braun & Clarke 2006). Innan författarna inledde analysen tilldelades frågorna i intervjuguiden koder som sedan användes för att på ett strukturerat sätt dela in informanternas svar i teman. Vissa av frågorna fick gemensamma koder då de berörde teman som var passande att

presentera i ett gemensamt resultat. Båda parter genomförde kodning på samtligt material för att undvika att gå miste om väsentliga resultat. Utifrån de teman som initialt skapades med utgångspunkt i intervjuguiden, formade författarna ett strukturerat kodningsschema där samtliga resultat för varje tema presenterades under respektive kolumn. Denna metod underlättade även vid utformning av resultatet då väsentligt material för varje tema var samlat på samma ställe. Författarna säkerställde kontinuerligt under processens gång att studiens datamaterial avspeglade de teman som utformats samt att dessa besvarade rapportens frågeställningar. De teman som framkom presenteras till sist under rapportens resultatdel, där även utvalda citat som anses vara representativa för materialet redovisas.

#### **4.4 Förförståelse**

Förförståelse innebär den kunskap och föreställning som forskaren har av forskningsprojektet innan det startar (Malterud 2014). Dessa faktorer påverkar forskarnas sätt att samla in och avläsa data och består av *“erfarenheter, hypoteser, yrkesmässiga perspektiv och den teoretiska referensram som vi har vid projektets början”* (Malterud 2014:48). Det finns en risk att forskaren låter förförståelsen överrösta samt påverka det potentiella materialet som hade kunnat komma fram, detta kan innebära att forskaren har försummat empirin som kan utvinnas vilket innebär en otillförlitlighet i forskningen (Malterud 2014). För att objektiviteten ska säkerställas i forskningsprojektet är det av stor vikt att forskarna är medvetna om deras förförståelse då detta kommer att påverka datainsamlingen samt analysen av materialet (a.a.).

Förförståelsen som författarna besitter är relativt likvärdig, något som Malterud (2014) anser vara en fördel för att undgå konflikter om vems förförståelse som väger tyngst. Det är dock fördelaktigt om förförståelsen skiljer sig lite åt mellan parterna för att materialet då analyseras på olika sätt (Malterud 2014). Författarnas förförståelse grundar sig i ett gemensamt intresse för det kriminologiska fältet samt debatter kring ämnet om våldtäktsbrott. Då det finns ett tidigare intresse för Polismyndighetens arbete, som grundade motivationen till denna uppsats, har det varit av vikt att studera materialet med ett medvetet förhållningssätt i syfte att undvika oönskade skevheter. Ett fynd som författarna utifrån deras förförståelse förväntade finna är att lagändringen innebär ökade svårigheter med bevisning i utredningar på grund av det tillkomna rekviritet. Lagändringen innebär nödvändigtvis inte att brottsutredarnas arbetssätt har förändrats, utan det kommer förmodligen förhålla sig likvärdigt till arbetssättet innan lagändringen. Detta gäller främst det initiala arbetet då författarna tänkt sig att arbetet kring förhör kan komma att se sig annorlunda i dagsläget. Båda parter har ett tidigare intresse för rättsprocessen och besitter därför också förståelse för hur lagar tillämpas samt hur processen kan se ut. Tack vare denna förförståelse är författarna medvetna om att det ej är möjligt att dra slutsatser om lagens effekter på kort tid vilket är viktigt att beakta vid studiens resultat då det var knappt tre år sedan lagen implementerades.

#### **4.5 Etiska överväganden**

All typ av forskning kräver etiska reflektioner vid insamling av data och forskare behöver därför ta hänsyn till både forskningskravet och individskyddskravet, vilket innebär att det måste ske en avvägning mellan potentiell nytta av forskningen och eventuell skada som forskningen kan medföra (Ivert & Mellgren 2018). Alla individer som deltar i en undersökning ska skyddas i största möjliga utsträckning vilket sker med hjälp av följande principer; informationskravet,

samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet (a.a.). I denna undersökning har dessa krav genomsyrat hela tillvägagångssättet och tagits i beaktning genom hela arbetet. Då urvalet bestod av personer som medverkat i sin yrkesroll har informanterna själva fått välja en lämplig tid för intervjun då undersökningen innebar ett intrång på deras arbetstid. Konfidentialiteten har bland annat beaktats vid val av population där flera lokalpolisområden valts ut, vilket gör det svårare att identifiera informanterna och härleda svar till en specifik utredningsgrupp eller utredare. Samtliga informanter fick först ta del av ett informationsbrev om studien och sedan var de välkomna att höra av sig via mail vid intresse av att medverka. Informationsbrevet innehöll information om genomförandet av intervjun, att resultatet kommer att presenteras på gruppnivå, hur materialet kommer att förvaras under arbetets gång samt att inspelningarna raderas vid arbetets slut. Även mailkonversationer, transkriberingar och andra uppgifter som kan knytas till deltagarna har raderats efter färdigställandet av rapporten. Alla ljudfiler och transkriberingar har under arbetets gång förvarats på en extern hårddisk för att ingen annan än författarna ska kunna ta del av materialet. Samtliga informanter har muntligt lämnat sitt samtycke i samband med intervjun, där de medger att de är införstådda med rapportens syfte och all annan information gällande bearbetning och hantering av materialet. Slutligen är de införstådda med att den insamlade datan endast kommer att användas i denna rapports syfte och att inga enskilda individer kommer att kunna identifieras.

## 5. RESULTAT

Nedan presenteras resultatet av den tematiska analysen, där det har framkommit fem huvudteman varav två av dessa även har tillhörande underteman (se Tabell 1). De identifierade huvudtemana med eventuella underteman kommer att presenteras löpande i resultatavsnittet. I detta avsnitt nämns målsägande som *hon/henne* och misstänkt som *han/honom* då det är på detta vis informanterna själva har återberättat parterna i utredningsförfarandet med hänvisning till att det är det vanligaste vid våldtäktsärenden.

Som nämndes inledningsvis i rapporten har brottsutredare i uppgift att finna bevis som kan styrka den påstådda gärningen utifrån objektiva och subjektiva rekvisit (Diesen & Diesen 2013; Wennberg 2020). När informanterna själva har preciserat vad som ingår i deras arbetsuppgifter har de nämnt att hålla förhör, genomföra husrannsaking och mobiltömning, ha kontakt med nationellt forensiskt centrum för analyser samt inhämta rättsintyg och läkarjournaler. Alla dessa former av bevisinsamling sker på uppdrag av respektive förundersökningsledare.

Tabell 1. Funna huvudteman med underteman som uppkom under kodningen.

Huvudtema	Fortsatta bevisvärigheter	Rättssäkerhet	Otillräcklig utbildning	Målsägande-biträdets roll	Frozen fright
Undertema	Ökat fokus på misstänkt	Rekvisitets tydlighet			
Undertema	Förändrade frågor i förhör				

## 5.1 Fortsatta bevisvärigheter

Informanterna menade att det utredande arbetssättet efter lagändringen är detsamma, då det är likadana utredningsåtgärder som genomförs och där den studerade lagen ej blev svårare att tillämpa i och med ändringen. Samtliga informanter vittnade om att våldtäkt är ett komplicerat brott att utreda då brottet har höga beviskrav samt att det är svårt att finna starka bevis. Vanligtvis är det endast de två parterna närvarande vid denna typ av brott vilket i många fall leder till att det blir en ord-mot-ord-situation. Det kan vara besvärligt att bevisa att målsägande har sagt nej eller på annat sätt visat att hon inte vill om ingen annan än den misstänkte har sett eller hört det. Detta är anledningen till att många förundersökningar tvingas läggas ned och därför behövs det annan typ av stödbevisning för att ärendet ska kunna gå till åtal. Några informanter antydde att det har blivit svårare att bevisa en våldtäkt idag, då frivilligheten sällan är lika tydlig att finna bevis för som dokumenterade skador från våld kan vara. En annan menade dock att det i vissa fall kan vara lättare att bevisa brottet idag då tillräcklig stödbevisning kan vara att målsägande berättat om händelsen för någon som agerar vittne, vilket uppfattas som något positivt då det inte förekommer våld vid alla våldtäkter. Den tekniska undersökningen kan dock skilja sig i de fall båda parter vittnar om att de har genomfört ett samlag, i dessa fall krävs det ej någon teknisk undersökning för att styrka samlaget utan då har istället utredarna i uppgift att styrka att det inte fanns något medgivande. Detta gäller även generellt då bevis innan lagändringen inhämtades i syfte att styrka att det var en våldsam eller hotfull situation, efter ändringen inhämtas istället bevis i syfte att styrka att det varit ofrivilligt.

*“Sexualbrott, oftast så är det bara två personer närvarande (...) det blir då ganska svårt att styrka om ingen annan har hört att hon har sagt nej och så vidare”*

*- Deltagare A*

Det finns vissa typer av situationer när bevisläget försvåras ytterligare. Detta kan vara i fall där parterna har kommit överens om vissa delar eller vissa sexuella handlingar, men där den ena går längre mot den andra personens vilja. En sådan situation där målsägande har gått med på delar av akten men inte allt är svårt att bevisa och dessutom är de första handlingarna inte att anse som brottsliga om målsägande deltog frivilligt till en början. Tjatsex där målsägande initialt inte medverkar frivilligt men till slut går med på det, upplevdes också vara en svår anmälan att utreda. Då tjatsex ej är brottsligt menade samma utredare att dessa förundersökningar vanligtvis snabbt läggs ned. Även när våldtäkt sker i nära relation ökar svårigheten med tanke på att parterna regelbundet har frivilligt sex men vid något tillfälle har det varit mot en parts vilja.

### 5.1.1 Ökat fokus på misstänkt

På frågan om utredarna upplevde att fokus på målsägande med den nya lagstiftningen var större, mindre eller oförändrat svarade samtliga att det var oförändrat samtidigt som alla på eget initiativ berättade om ett ökat fokus på den misstänkte. De berättade att målsägande alltid har varit i fokus och fått svara på känsliga frågor. Detta kan exempelvis vara frågor om både klädsel och nivå av alkoholberusning men syftet är inte att lägga någon värdering i det, utan för att förstå vilken situation och tillstånd målsägande befann sig i vid övergreppet. En utredare beskrev en svårighet kopplad till detta då vissa frågor i förhör kan innebära att målsägande upplever att utredaren ej tror på dem.

Det ökade fokuset på den misstänkte grundar sig i att han nu har en större förklaringsbörd att kunna redogöra för hur han säkerställde att den andre parten deltog frivilligt. Den misstänkte behöver förklara hur samtycket visade sig, men samtidigt måste målsägande förklara på vilket sätt hon visade att hon inte ville.

*“Jag tycker kanske att det är lite mer fokus på den misstänkte för att nu ligger det på honom att berätta hur han försäkrade sig om att hon ville, alltså hur fick han det här samtycket, hur visade sig samtycket och det får väl i och för sig hon också svara på”*

*- Deltagare C*

### **5.1.2 Förändrade frågor i förhör**

Sättet att hålla förhör på ser likadant ut idag som vid tidigare lagstiftningar men förr var fokuset i förhören med målsägande att hon skulle berätta om det våld och/eller tvång som hon blev utsatt för. I dagsläget måste utredarna ställa andra typer av frågor som rör samtycket och hur parterna har upplevt att detta fanns eller inte. Exempel på frågor som den misstänkte får besvara är;

- På vilket sätt visade hon att hon var med på detta?
- På vilket sätt upplevde du att hon var med på det?
- Hur försäkrade du dig om att hon ville?
- Hon gjorde ju så, upplever du att det är så man gör om man är med på det?
- Hon påstår att hon låg helt stilla, hur tolkar du den signalen?

Som tidigare nämnt behöver även målsägande besvara andra typer av frågor och de kan exempelvis se ut så här;

- På vilket sätt visade du att du inte ville?
- På vilket sätt agerade han då?
- Hur mottog han den gesten du gjorde?
- Uppfattade du att han förstod att du inte var med på det?

## **5.2 Rättssäkerhet**

Informanterna fick frågan om de upplevde att den nya lagstiftningen har inneburit en bättre eller sämre rättssäkerhet, exempelvis om den är möjlig att tolka olika från utredare till utredare. Samtliga informanter ansåg inte att lagändringen medfört någon förändring avseende den frågan jämfört med tidigare lagstiftning, men flera av dem nämnde att de upplevde svårigheter till en början efter implementeringen då det fortfarande inte fanns många rättsfall eller domslut att luta sig mot. Två av dem tog även upp att utredarna ska göra vad förundersökningsledaren säger vilket innebär att det sällan är de själva som stöter på dessa eventuella tolkningssvårigheter. Flera av utredarna menade också att det är svårt för dem att ha en god uppfattning i den frågan då det inte är deras uppgift att rättsligt avgöra saken då detta är upp till domstolen. En informant upplevde att beroende på vilken utredare och åklagare som är ansvarig för ärendet, finns det en risk för påverkan på tolkning och utfall. Informanten upplevde dock samtidigt att Åklagarmyndigheten tycks ha arbetat mycket med frågan om tolkningen av frivillighet och menade därför att de får hyfsat lika direktiv oavsett vilken åklagare som leder ärendet. En annan informant berättade att det finns tydliga riktlinjer att följa för utredningar av våldtäktsbrott och därmed är det tydligt i dennes grupp vad som gäller och därför kunde denne inte se några skillnader i att utredarna tolkar lagtexten olika. Denne nämnde även att det finns nationella

riktlinjer för hur våldtäktsbrott ska utredas, det vill säga att processen ska se likadan ut oavsett var i Sverige våldtäkten anmäls.

*“Det har blivit bättre och bättre. Till en början under utbildningen stod både utredare och åklagare som frågetecken då det fanns få domar och rättsfall att luta sig mot”*

- Deltagare E

### **5.2.1 Rekvisitets tydlighet**

Informanterna fick frågan hur tydligt de upplever att det nya rekvisitet är i förhållande till deras arbete med att kunna bevisa detta, varpå alla utom en informant uttryckte att det var tydligt. Det påpekades dock av en informant att det kan krävas mer än bara lagtexten för att förstå, exempelvis förarbeten till lagen, men att det i dessa framgår tydligt hur rekvisitet är tänkt att tolkas. En annan menade att dennes grupp haft svårare att förstå vad som menas i den del i lagtexten som förklarar hur frivilligheten ska ha kommit till uttryck på annat sätt än ord eller handling. De fick dock klarhet i detta senare när de kunde ta del av rättsfall och läste lagkommentarer. Den informant som inte upplevde att rekvisitet var särskilt tydligt menade på att det är svårt då brist på frivillighet kan komma till uttryck på många olika sätt. Vidare ansåg informanten att det är fördelaktigt att det inte är helt tydligt i lagen vad som ska inkluderas i en ofrivillighet för att inte lagstiftaren ska bestämma hur den bör ta uttryck.

*“Det är inte jättetydligt men det är väl också bra att det finns ett visst tolkningsutrymme också tänker jag så att inte lagstiftaren definierar på vilket sätt brist på frivillighet kan se ut”*

- Deltagare D

### **5.3 Otillräcklig utbildning**

Informanterna berättade om en sexualbrottsutbildning som infördes år 2018, som tre av fem av dem hade genomfört. Målet är att alla som arbetar med ärenden som dessa ska gå utbildningen, detta har dock stannat upp på grund av den rådande pandemin. Efter lagändringen har direktiv, tips samt checklistor successivt utformats som utredarna har fått ta del av för att arbetet ska fungera på bästa sätt. Dessa används i syfte att utredningen nationellt ska utföras likvärdigt, det ska ej ha någon betydelse var i landet brottet anmäls. Det finns även ett metodstöd vid namn *Bästa arbetssätt* som infördes år 2017 men som har reviderats efter implementeringen av samtyckeslagen i syfte att anpassas efter de nya rekvisiten. En informant berättade att dennes grupp endast arbetar med ärenden av denna typ, vilket innebär att inkomna ärenden kan skötas på ett mer proffsigt och mer tidseffektivt sätt. De som är anställda på denna grupp är engagerade, intresserade och drivna vilket innebär att arbetet underlättas och håller en högre kvalitet. Att utredarna är vana vid dessa typer av ärenden innebär också att arbetet inte upplevs som lika påfrestande.

En informant menade att det är av vikt att fortbilda sig på egen hand med hjälp av bland annat tidigare domar och dokumentärer. Ibland diskuteras exempelvis tidigare domar på arbetsplatsmöten i syfte att utredarna ska diskutera i grupp. Detta var något som en annan informant ansåg att utredarna på dennes arbetsplats kan bli bättre på, dock är det ett tidskrävande arbete och därför finns inte mycket tid över till att diskutera ärenden i grupp. Samma informant menade att det är möjligt att diskutera med kollegor om någonting skulle uppkomma i en utredning,

men att det inte görs vid varje enskilt ärende. De använder även hemsidan JUNO för kunskap om exempelvis lagar, domar och praxis.

*“Vi är nog dåliga på att ta oss den tiden och diskutera ärenden eller saker i grupp, men däremot om det uppstår någonting så kanske man ringer en kollega och resonerar, eller resonerar med åklagaren”*

- Deltagare D

#### **5.4 Målsägandebiträdets roll**

Samtliga informanter ansåg att ett bra målsägandebiträde är ett bra stöd samt har en stor positiv påverkan i utredningen. Ett målsägandebiträde anses uppfylla en viktig roll då denne endast arbetar för brottsoffret till skillnad från polis som arbetar för alla parter i utredningen. Flera informanter intygade att de flesta målsägandebiträden är duktiga samt engagerade och att utredarna uppmuntrar målsägande till att tacka ja till ett biträde. Av vad som framkom i resultatet visade det sig att ett målsägandebiträde underlättar utredarnas arbete, då det bevismaterial som målsägande anser vara av vikt kan gå via målsägandebiträdet. Biträdet granskar i sin tur informationen och vidarebefordrar det som är av relevans för utredningen till utredaren. Utan ett målsägandebiträde kan kontakten som utredaren har med målsägande vara väldigt tidskrävande då bevismaterialet som målsägande vill framföra inte alltid är relevant för utredningen.

Informanterna menade därför att det är positivt att målsägandebiträdet bedriver kontakten med målsägande. En informant ansåg att ett målsägandebiträde är en stor stöttning för målsägande innan, under och efter förhör samt under rättegång bland annat. Flera utredare menade också att ett målsägandebiträde är viktigt då de kan förklara hur processen går till, där målsägande har möjlighet att samtala utan att informationen används i utredningen.

*“Utan dem hade det inte funkat så bra som det gör”*

- Deltagare B

I de fall som målsägande är tveksamma om de vågar och/ eller orkar medverka i utredningen framkom det att ett målsägandebiträde är av stor vikt för att motivera dessa till att medverka. Majoriteten av utredarna förmodade att fler målsägande väljer att fullfölja utredningen tack vare deras biträde. Ett svar skiljde sig dock från detta då en informant menade att det är svårt att veta om målsägande hade fullföljt utredningen utan ett biträde, då de länge använt målsägandebiträden frekvent. Samma informant menade att detta inte är något som förändrats i samband med lagändringen, då de länge erbjudit biträden till de målsäganden som vill ha det stödet.

*“De är absolut jättemycket värda, och de ger oss som sagt var mycket för att motivera målsägandet att vara med”*

- Deltagare B

#### **5.5 Frozen fright**

Det uppkom i samtliga intervjuer att en vanlig reaktion bland personer utsatta för våldtäkt är att denne inte gör någonting och därmed befinner sig i ett förstelnat tillstånd. Informanterna benämnde denna reaktion som frozen fright. Deras uppfattning baseras på att de själva har haft flera ärenden där målsägande har upplevt detta, de ställer dock inte frågan rakt ut med tanke på att de ska vara objektiva vilket innebär att de inte kan ställa ledande frågor till målsägande. De

ber målsägande att fritt berätta om sin upplevelse av händelseförloppet och kan då av berättelsen förstå att hon har drabbats av frozen fright. Detta kan utredarna förstå av att målsägande exempelvis berättar att hon inte gjorde någonting på grund av att hon blev så rädd, att hon blev helt paralyserad, låg helt still eller blev stel. Med tanke på att det är ett välkänt fenomen ifrågasätter inte utredarna denna reaktion. En av utredarna berättade att denne efter avslutat förhör brukar förklara för målsägande att detta är en väldigt vanlig reaktion och inget som hon ska skuldbelägga sig själv för då det är kroppens sätt att reagera på en onormal situation.

*“Kanske inte uttryckligen sagt ordet men förklarat att -ja jag blev helt stel och jag visste inte vad jag skulle göra, och då har man ändå förstått att det handlat om det”*

- Deltagare A

En av utredarna berättade att en vanlig uppfattning hos gemene man är att en person som blir utsatt för våldtäkt både slåss och skriker. De flesta gör dock inte det enligt denne utredares erfarenhet, utan de flesta gör ingenting. En annan utredare uttryckte specifikt att det med tidigare lagstiftningar har varit svårt att bedöma ärendet som en våldtäkt när målsägande har drabbats av frozen fright men att dessa ärenden idag bedöms som en våldtäkt vilket ses som positivt. Att definitionen av våldtäkt inte längre innefattar våld innebär att fler ärenden, som tidigare föll bort, nu kan handläggas som våldtäkt. Utredarna menade att detta inneburit en högre anmälningsbenägenhet där de idag handlägger fler ärenden. En informant upplevde att de tack vare lagändringen kan delge fler personer misstanke, samt att fler ärenden leder till åtal och fällande dom.

*“Hon får berätta att hon har sagt nej eller krängt med kroppen, eller att hon bara låg helt blickstill för det är ju sällan en kvinna som vill gör det”*

- Deltagare C

## **6. DISKUSSION**

Nedan presenteras först en sammanställning och diskussion av resultatet med koppling till rapportens syfte, frågeställningar, tidigare forskning samt den teoretiska utgångspunkten. Det förs även en diskussion kring studiens genomförande och metod där bland annat vissa begränsningar belyses. Därefter redovisas hur rapportens resultat kan komma till användning i den praktiska verksamheten.

### **6.1 Resultatdiskussion**

Övergripande ansåg informanterna att det utredande arbetssättet idag är detsamma sedan innan lagändringen. Detta arbetssätt som är förhållandevis oförändrat kan utifrån perspektivet top-down förklaras av att syftet med lagförändringen inte är menat att påverka de som tillämpar lagen i någon större uträkning (Hertting 2018). Utredarna följer idag likadana rutiner och utredningsåtgärder som tidigare, dock med enstaka förändringar i vissa aspekter av arbetet. De bekräftade delvis sexualbrottskommitténs farhågor kring bevisvärigheter till följd av våldtäktsbrottets nya rekvisit. De menade dock att våldtäkt alltid varit svårutrett då det är ett grovt brott med höga beviskrav, samt att det vanligtvis endast sker mellan två parter. Detta är i linje med både nationell och internationell forskning

som vittnat om liknande svårigheter då det vanligtvis inte finns starkare bevisning än målsägandens och misstänkts berättelser (Holmberg & Lewenhagen 2020; Hörnle 2017). Som både informanterna samt Holmberg och Lewenhagen (2019; 2020) tidigare har nämnt är avsaknaden av stödbevisning anledningen till att många förundersökningar läggs ned, vilket inte tycks ha ändrats sedan implementeringen av samtyckeslagen. Den aspekt där det skett en mer betydande förändring gäller de frågor som ställs av utredarna i förhör, då dessa har omformulerats till följd av det förändrade rekvisitet. Precis som Holmberg och Lewenhagens (2020) deltagare vittnade om, berättade även den aktuella studiens informanter att det fortsatt är ett fokus på målsägande som får besvara intima och känsliga frågor i förhör. Som tidigare nämnt var en farhåga att fokus på målsägande skulle öka vid en samtyckesreglering (SOU 2001:14; SOU 2010:71; SOU 2016:60), vilket dementerades av de intervjuade brottsutredarna som menade att fokuset på målsägande är oförändrat. Däremot berättade samtliga utredare att fokuset på den misstänkte har ökat, då denne idag har en större förklaringsbörd. Detta innebär att den kritik som Diesen och Diesen framförde år 2013, att den misstänktes berättelse sällan ifrågasattes, inte längre är aktuell då den misstänkte idag måste kunna redogöra för hur denne har försäkrat sig om att den andre parten har deltagit frivilligt. Det finns med andra ord ej en ökad risk för victim blaming i Sverige enligt informanterna, till skillnad från Australien där kvinnor tvingas stå till svars för sitt beteende som kan uppfattas som ett samtycke (Burgin & Flynn 2019). Det ställs dock frågor i Sverige om exempelvis alkoholbruk och klädsel, men detta är enligt informanterna i syfte att förstå om målsägande befann sig i en särskilt utsatt situation vid övergreppet och därmed inte i syfte att skuldbelägga.

Det fanns även en farhåga från sexualbrottskommittén att lagen skulle medföra en lägre rättssäkerhet om lagtexten är otydligt formulerad och inte tydligt klargör vad som är att anse som en frivillighet (SOU 2016:60). Samtliga informanter berättade att de inte upplevde denna påstådda problematik, men det är möjligt att utläsa i vissa svar att tolkningen av lagtexten initialt inte var problemfri. Flertalet av utredarna nämnde att de till en början upplevde svårigheter då det fanns varken domslut eller rättsfall att grunda sitt eget arbete på. I stort hävdade alla utom en av studiens informanter att rekvisitet om bristande frivillighet är tydligt, vilket är ett resultat som motsätter sig Holmberg och Lewenhagens (2020) slutsatser. I deras studie ansåg en stor majoritet att samtyckeslagen har medfört en sämre rättssäkerhet och denna skillnad kan potentiellt förklaras av att urvalet skiljer sig åt mellan studierna då Holmberg och Lewenhagens (2020) population bestod av åklagare. Som utredarna nämnde följer de order från förundersökningsledaren, som kan vara en åklagare, vilket kan innebära att åklagare i högre utsträckning stöter på denna problematik. Lagstiftarens syfte med att ej tydliggöra på vilket sätt frivilligheten ska komma till uttryck grundar sig i att det vore otänkbart att bestämma hur invånare ska uttrycka frivillighet vid sexuellt umgänge (Prop. 2017/18:177). Detta var något som en informant lyfte som något positivt men samtidigt något som kan försvåra dennes arbete. Sammantaget går studiens resultat i linje med perspektivet bottom-up där beslutsfattarna ger tolkningsutrymme för de som ska tillämpa lagen (Callerstig & Lindholm 2015). Syftet från beslutsfattarnas sida är som nyligen nämnt att inte begränsa sina medborgares sexuella samvaro, men det öppnar i sin tur upp för att de som tillämpar lagen får ett större tolkningsutrymme i sitt arbete. Det tycks dock inte vara något som varken försvårar eller utmanar informanternas utredande arbete.

För att rättssäkerheten och rekvisitets tydlighet ska ha bästa möjliga förutsättningar i utredarnas arbete, krävs enligt Holmberg och Lewenhagen (2020) att samtliga parter inom rättsväsendet utbildas i lagen samt dess innebörd. Detta överensstämmer med perspektivet bottom-up där goda förutsättningar krävs hos dem som tillämpar lagen, exempelvis då i form av utbildning initialt vid implementering (Callerstig & Lindholm 2015). Det är dock fortsatt viktigt med faktorer i perspektivet top-down i form av styrning och uppföljning från beslutsfattare för att nå framgångsrika resultat (a.a.). I samband med lagändringen år 2018 startade en sexualbrottsutbildning i syfte att arbetet ska fungera på bästa sätt, som tre av fem informanter genomfört. Även på utbildningen fanns det initialt frågetecken kring tillämpningen av lagen, vilket är problematiskt då det enligt Diesen och Diesen (2013) är viktigt att parterna inom rättsväsendet är kunniga inom området då det annars kan påverka åtalsfrekvensen negativt. En informant nämnde att genom att läsa förarbeten till lagen är det möjligt att få mer förståelse för hur lagtexten är tänkt att tolkas enligt beslutsfattarna. Dessa förarbeten är ett hjälpmedel från beslutsfattarna för att implementeringen enligt perspektivet top-down ska fungera på bästa sätt och i enlighet med lagstiftarens avsikt (Hertting 2018). Förutom utbildningen och lagens förarbeten har informanterna även nämnt checklistor och metodstöd som de kan använda i sitt arbete, samt i syfte att det utredande arbetet ska utföras likvärdigt nationellt. Det ska med andra ord ej spela någon roll var i landet våldtäkten anmäls, men detta speglar inte verkligheten enligt en av informanterna. Denna informant upplevde att det för utfallet kan spela roll vilken utredare eller åklagare som handlägger samt ansvarar för ärendet. Detta kan tänkas kopplas till vad en annan informant uppgav, vilken arbetar i en grupp inriktad på sexualbrott. Denne ansåg då att inkomna ärenden kan skötas på ett mer professionellt sätt i denna grupp då de anställda är engagerade och intresserade, vilket enligt Diesen och Diesen (2013) är faktorer som innebär att möjligheterna för att väcka åtal ökar.

Som tidigare nämnt har lagen om målsägandebiträde ändrats i samband med samtyckeslagen, vilket nu innebär att målsäganden ska förordnas ett biträde i direkt anslutning till att förundersökning om sexualbrott inleds (Holmberg & Lewenhagen 2019; SFS 1988:609). Innan lagändringen var det inte lika många som tilldelades ett målsägandebiträde och i flera fall skedde detta först senare i utredningsprocessen (Holmberg & Lewenhagen 2019). Syftet med ändringen i lagen om målsägandebiträde var att stärka skyddet och stödet för målsägande genom att bland annat öka kompetensen hos målsägandebiträden (Prop. 2017/18:86). Samtliga informanter vittnade om att ett biträde har en stor positiv påverkan på utredningen, men de poängterade dock att detta endast gäller ett duktigt målsägandebiträde med god kompetens. Detta är dels på grund av att de kan vara ett bra stöd för målsägande och få denne att fullfölja utredningen samt att de underlättar utredarnas arbete. Ett målsägandebiträde kan motivera målsägande i de fall de är tveksamma till om de vågar och/ eller orkar medverka i utredningen. Enligt Axnäs (2018) är målsägandes medverkan en förutsättning i det brottsutredande arbetet för att öka möjligheten att ärendet ska gå till åtal. En utredare berättade att de även före lagändringen alltid erbjöd målsäganden ett biträde och såg därför ingen större skillnad jämfört med idag. Att samtliga informanter ansåg att målsägandebiträdet har en viktig roll i utredningen är fördelaktigt med hänvisning till Diesen och Diesen (2013) som fann att ett närvarande biträde ökade chanserna för att väcka åtal med åtta gånger.

Samtliga informanter har kunskap kring frozen fright, vilket kommer att benämnas som tonic immobility i detta avsnitt i enlighet med tidigare forskning. Detta är positivt i och med det nya frivillighetsrekvisitet som innebär att en person som befinner sig i detta tillstånd aldrig kan anses delta frivilligt. Vid reformen år 2013 adderades allvarlig rädsla som rekvisit vilket bland annat syftade till detta tillstånd, men då fanns fortfarande kravet på våld, hot eller tvång i samband med denna rädsla. Sedan implementeringen av samtyckeslagen finns ej dessa krav vilket innebär att ärenden där målsägande drabbats av tonic immobility idag kan klassas som våldtäkt, vilket lyftes som något positivt av flertalet informanter. Detta innebär att den problematik som Galliano med flera (1993) och Möller med flera (2017) har diskuterat inte längre är aktuell, med tanke på att det med dagens lagstiftning ej krävs något våld för att övergreppet ska ses som en våldtäkt. Av att döma från informanternas svar tycks dagens problematik kring tonic immobility istället ligga i att gemene man har en annan uppfattning om hur reaktionen vid en våldtäkt ter sig. Informanterna vittnade med andra ord om att det finns en okunskap hos allmänheten, vilket bekräftas av Holmberg och Lewenhagen (2019) som hävdar att den allmänna uppfattningen att det måste förekomma våld i samband med övergreppet kvarstår. Fortsatt berättade flera informanter även att enligt deras uppfattning blir de flesta som utsätts för våldtäkt paralyserade, vilket styrks av Möller med kollegor (2017) som menar att det är en vanlig reaktion bland sexualbrottsoffer.

## 6.2 Metoddiskussion

Syftet med denna rapport är att förmedla en fördjupad bild av brottsutredares upplevelser av lagändringen gällande våldtäkt i deras arbete. Nedan redogörs ett antal aspekter som kan påverka möjligheten att uppnå detta syfte, och därmed resonemang kring rapportens pålitlighet och trovärdighet.

Genom studiens genomförande har det funnits en medvetenhet om författarnas förförståelse och för att denna inte ska påverka informanterna i en större utsträckning har intervjuguiden utformats utan ledande frågor. Däremot ställdes en fråga om målsägandebiträde i slutet av varje intervju som med stor sannolikhet inte hade kommit upp i samtalet på annat vis. Denna fråga ställdes med bakgrund av författarnas förförståelse som växte fram under arbetets gång. Detta var likvärdigt med frågan om frozen fright som också ställdes i slutet av respektive intervju, men i flera fall var det ett ämne som togs upp av informanterna tidigare under samtalet. Angående svaren om det ökade fokuset på den misstänkte i utredningen var detta inget som det ställdes frågor kring, utan samtliga tog upp detta i samband med frågan gällande huruvida fokuset på målsägande har förändrats eller inte.

Initialt fanns en önskan om att få tillgång till en lista över vilka som arbetade med våldtäktsärenden, detta var dock inte något som var möjligt. Det är önskvärt att få en sådan lista för att undvika att organisationen manipulerar resultatet, exempelvis genom att vissa specifika individer väljs ut i hopp om att ge en positiv bild av organisationen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). Detta upplevdes dock inte som en begränsning i studien då framställningen av myndigheten inte stod i fokus och det var heller inte Polismyndigheten som stod bakom lagändringen. Informationsbrevet skickades till både kontaktpersoner på Polismyndigheten samt registratorer i respektive polisregion som i sin tur vidarebefordrade brevet till anställda brottsutredare. Att rekrytera med hjälp av mellanhänder innebar att författarna ej kunde påverka vilka som kom att delta i studien, samt att ansvaret

över rekryteringen låg hos någon annan vilket innebar att författarna inte hade kontroll över urvalet eller hur många som nåddes av informationsbrevet. Detta tillvägagångssätt att rekrytera informanter på har inte varit okomplicerat och det har varit svårt att undvika missförstånd med nyckelpersoner längs vägen. Det var svårare än förväntat att finna relevanta deltagare till studien och därför behövde det övervägas huruvida ett fåtal informanter från olika regioner skulle kunna påverka rapportens trovärdighet. Författarna landade i att det inte skulle ha någon större påverkan då syftet inte är att generalisera några resultat samt att alla sju regioner tillhör en och samma myndighet. Även om alla informanter arbetar för Polismyndigheten fanns det en medvetenhet hos författarna att det kan förekomma lokala skillnader i arbetsätt. Detta anses dock inte vara en nackdel utan snarare en möjlighet att kunna lyfta dessa eventuella skillnader för att lära av varandra och se det som ett kunskapsutbyte.

De rådande omständigheterna och restriktionerna på grund av covid-19 försvårade datainsamlingen då det ej var möjligt att utföra intervjuerna i fysisk miljö i syfte att undvika att bidra till eventuell ökad smittspridning. Detta kom att påverka intervjuerna negativt då de inte upplevdes lika flödande och naturligt som ett samtal på fysisk plats med stor sannolikhet hade gjort, då naturliga tendenser som andningspauser och kroppsspråk ej går att avläsa på samma sätt. Att samtalet inte kändes lika naturligt innebar att utvecklade svar ej var möjligt i lika stor utsträckning. Dock var de digitala intervjuerna det bästa alternativet för att minska bortfall och att informanterna skulle känna sig så trygga som möjligt på grund av risken för att sprida smitta vid en fysisk intervju.

Det vore önskvärt med ett större urval till studien men möjligheterna till detta var begränsade då det var svåråtkomligt att nå brottsutredare som uppfyllde studiens kriterier för deltagande. Anledningen till önskan om ett större urval är för att uppnå en bredare och djupare bild bland brottsutredarnas upplevelser, men även tidsramen för arbetet begränsade möjligheten till fler intervjuer ytterligare. Det är av vikt att ha i åtanke att ett urval med brottsutredare från andra städer och med andra erfarenheter med stor sannolikhet hade medfört ett annat resultat. Att materialet bestod av relativt få intervjuer var fördelaktigt under analysen för att undvika *kaosproblemet*, vilket innebär att det kan vara svårt att urskilja relevanta resultat i ett massivt datamaterial (Rennstam & Wästerfors 2015). Att materialet bestod av relativt få intervjuer är ej nödvändigtvis en nackdel för studiens resultat, då syftet i en kvalitativ studie är att uppnå en representativitet och en mättnad i materialet (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). I studiens resultat ansågs det som att en viss mättnad hade nåtts då svaren började likna varandra och ingen ny information tillkom i slutskedet av datainsamlingen.

Då studien har en kvalitativ ansats med ett litet urval finns det svårigheter med att generalisera slutsatserna och därför har fokus varit på att uppnå en trovärdighet i resultatet. I kvalitativa studier finns det en risk att resultatet blir subjektivt om forskaren väljer ut de delar som stödjer dennes tes eller de resultat som anses mest bekväma (Rennstam & Wästerfors 2015). För att undvika denna risk för subjektivitet och partiskhet har allt material som anses vara av vikt för att besvara frågeställningarna tagits med genom den tematiska analysen som genomfördes på ett systematiskt och strukturerat vis. Det är viktigt att ha i åtanke att en annan metod, som exempelvis ett kvantitativt angreppssätt, troligtvis hade inneburit ett annorlunda resultat. Det hade kunnat ge möjlighet till en större generaliserbarhet men förmodligen inte bidragit med lika djupa och nyanserade svar som denna

metod gjort. Förhoppningen är att dessa resultat kan komma till nytta i form av kunskap om arbetssätt även i andra liknande populationer och sammanhang.

### **6.3 Praktiska implikationer**

Resultatet indikerar att det är av stor vikt att alla relevanta parter i rättskedjan får utbildning vid implementering av förändrade och/eller nya lagar som bland annat kan komma att påverka medarbetarnas arbetssätt. Initialt fanns ej tillräcklig kunskap till förfogande för de utredare som arbetade vid lagändringen och därav fanns vissa frågetecken vid utförandet. Vid all typ av implementering är det av vikt att riktlinjerna är tydliga från start i syfte att övergången ska fungera på bästa möjliga sätt, samt för att implementeringen snabbt ska få fäste. Detta utesluter inte att parterna kan diskutera arbetet i grupp under tidens gång i syfte att lära sig av varandra samt utvärdera sitt eget och andras arbete. Det finns dock förståelse för att det inte finns tid för detta i stor utsträckning då fokus i första hand ligger på det utredande arbetet som måste genomföras med ett visst tempo. Den praktiska verksamheten kan dra nytta av detta då arbetet i sin tur effektiviseras om alla anställda har grundlig förståelse för de förändringar som sker samt hur dessa ska utföras.

## **7. SLUTSATS**

Avslutningsvis är förhoppningen att rapportens resultat ska bidra med kunskap vid implementering av framtida lagar och lagändringar samt till det fortsatta brottsutredande arbetet och rättsväsendet. Det som framkom i den aktuella studien var att en implementering av en lagändring på bästa sätt sker om det finns tillgång till fortbildning och kunskap vid införandet. Vidare är det av vikt att arbetet följs upp och utvärderas i arbetslaget. En tolkning av informanternas svar är att de hade önskat mer styrning från lagstiftare i samband med implementeringen av samtyckeslagen, i enlighet med perspektivet top-down, för att tillämpningen av lagen ska fungera på bästa möjliga sätt. Överlag har implementeringen av samtyckeslagen inte påverkat brottsutredarnas arbete i någon större utsträckning, då rutiner för utredning fortsatt sker efter fastställda riktlinjer. De förändringar som har skett i deras arbete är framförallt att de behöver ställa andra typer av frågor i förhör i syfte att finna bevis som kan styrka att det nya rekvisitet uppfylls.

Då samtyckeslagen fortfarande är en relativt ny lagstiftning finns det svårigheter med att dra några statistiska slutsatser om vad lagen har bidragit med i praktiken. Det är möjligt att utläsa tendenser av anmälningar, åtal och fällande domar men det går inte att tala om några ihållande trender. Därför ska det poängteras att de slutsatser som har dragits i denna rapport enbart baseras på utredarnas egna upplevelser kring lagändringens effekter på våldtäktsbrottet. Det finns med andra ord ett behov av framtida forskning för att undersöka lagens effekter samt upplevelser av implementeringen från en större population.

## 8. REFERENSER

Amnesty, (2020) *Let's talk about "yes": Consent laws in Europe*. ><http://www.amnesty.se>< HTML (2021-04-28)

Amnesty, (2021) *Let's Talk About YES* ><http://www.amnesty.se>< HTML (2021-05-03)

Axnäs N, (2018) Polisen och mängdbrottsresultaten: ständigt i fokus men aldrig bra nog. I: P Lindström & U Sempert (Red.) *Kriminologi och poliskunskap: mötet mellan forskning och praktik*. Lund, Studentlitteratur.

Braun V & Clarke V, (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Brottsförebyggande rådet, (2019) *Mörkertal och dold brottslighet*. ><http://www.bra.se>< HTML (2021-04-28)

Brottsförebyggande rådet, (u.å.) *Kriminalstatistik: Lagföringsbeslut efter huvudbrott fr.o.m. år 1975*. ><http://www.bra.se>< HTML (2021-04-08)

Burgin R, (2019) Persistent narratives of force and resistance: affirmative consent as law reform. *British Journal of Criminology*, 59, 296–314.

Burgin R & Flynn A, (2019) Woman's behavior as implied consent: Male "reasonableness" in Australian rape law. *Criminology & Criminal Justice*.

Callerstig A-C & Lindholm K, (2015) Implementering av jämställdhets och mångfaldsmål. I: E Deverell, D Hansén & E-K Olsson (Red.) *Perspektiv på krishantering*. Lund, Studentlitteratur.

Decker J F & Baroni P G, (2011) "No" still means "yes": The failure of the "non-consent" reform movement in american rape and sexual assault law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 101(4), 1081-1170.

Diesen C & Diesen E F, (2013) *Övergrepp mot kvinnor och barn: den rättsliga hanteringen*. Stockholm, Norstedts Juridik.

Eriksson-Zetterquist U & Ahrne G, (2015) Intervjuer. I: G Ahrne & P Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm, Liber AB.

Galliano G, Noble L M, Travis L A & Puechl C, (1993) Victim reactions during rape/sexual assault: A preliminary study of the immobility response and its correlates. *Journal of Interpersonal Violence*, 8(1), 109-114.

Hertting N, (2018) Implementering: perspektiv och mekanismer. I: C Dahlström (Red.) *Politik som organisation*. Lund, Studentlitteratur.

Holmberg S & Lewenhagen L, (2019) *Våldtäkt från anmälan till dom: En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden*. Rapport 2019:6. Stockholm, Brottsförebyggande rådet.

Holmberg S & Lewenhagen L, (2020) *Den nya samtyckeslagen i praktiken: En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt*. Rapport 2020:6. Stockholm, Brottsförebyggande rådet.

Hörnle T, (2017) The New German Law on Sexual Assault and Sexual Harassment. *German Law Journal*, 18(6), 1309-1329.

Ivert A-K & Mellgren C, (2018) Student, forskning och etik. I: C Mellgren, M Väfors Fritz & E Tiby (Red.) *Kriminologi: En studiehandbok* (5 uppl.). Lund, Studentlitteratur.

Jozkowski N K, Peterson D Z, Sanders A S, Dennis B & Reece M, (2014) Gender difference in Heterosexual college students' conceptualizations and indicators for sexual consent: Implications for Contemporary Sexual Assault Prevention Education. *Journal of sex research*, 51(8), 904-916.

Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU29. En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Malterud K, (2014) *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning: en introduktion*. Lund, Studentlitteratur.

Munro V, (2008) Constructing Consent: Legislating Freedom and Legitimizing Constraint in the Expression of Sexual Autonomy. *Akron Law Review*, 41, 923-56.

Möller A, Söndergaard H P & Helström L, (2017) Tonic immobility during sexual assault – a common reaction predicting post-traumatic stress disorder and severe depression. *Acta obstetrica et gynecologica Scandinavica*, 96(8), 932-938.

Naffine N, (1994) A Struggle Over Meaning: A Feminist Commentary on Rape Law Reform. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 27, 100–103.

Olseryd J, (2015) *Våldtäktsbrottets hantering i rättskedjan*. Kortanalys 9/2015. Stockholm, Brottsförebyggande rådet.

Polisen, (2019a) *Efter polisanmälan*. ><https://polisen.se>< HTML (2021-04-27)

Polisen, (2019b) *Misstänkt för brott*. ><http://www.polisen.se>< HTML (2021-04-27)

Pressman J & Wildavsky A, (1973) *Implementation: How Great Expectations in Washington Are Dashed in Oakland; Or, Why It's Amazing that Federal Programs Work at All, This Being a Saga of the Economic Development Administration as Told by Two Sympathetic Observers Who Seek to Build Morals on a Foundation of Ruined Hopes*. Berkeley, University of California Press.

Proposition 2017/18:177. En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Proposition 2017/18:86. Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden.

Rennstam J & Wästerfors D, (2015) Att analysera kvalitativt material. I: G Ahrne & P Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm, Liber AB.

Sabatier P A, (1986) Top-down and bottom-up approaches to implementation research: A critical analysis and suggested synthesis. *Journal of Public Policy*, 6(1), 21–48.

SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1988:609. *Lag om målsägandebiträde*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2018:618. *Lag om ändring i brottsbalken*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Statens offentliga utredningar, 2001:14 Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor.

Statens offentliga utredningar, 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen: utvärdering och reformförslag.

Statens offentliga utredningar, 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten.

Svensson P & Ahrne G, (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: G Ahrne & P Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm, Liber AB.

Vedung E, (2016) *Implementering i politik och förvaltning*. Lund, Studentlitteratur AB.

Wennberg S, (2020) *Introduktion till straffrätten*. Stockholm, Norstedts Juridik.

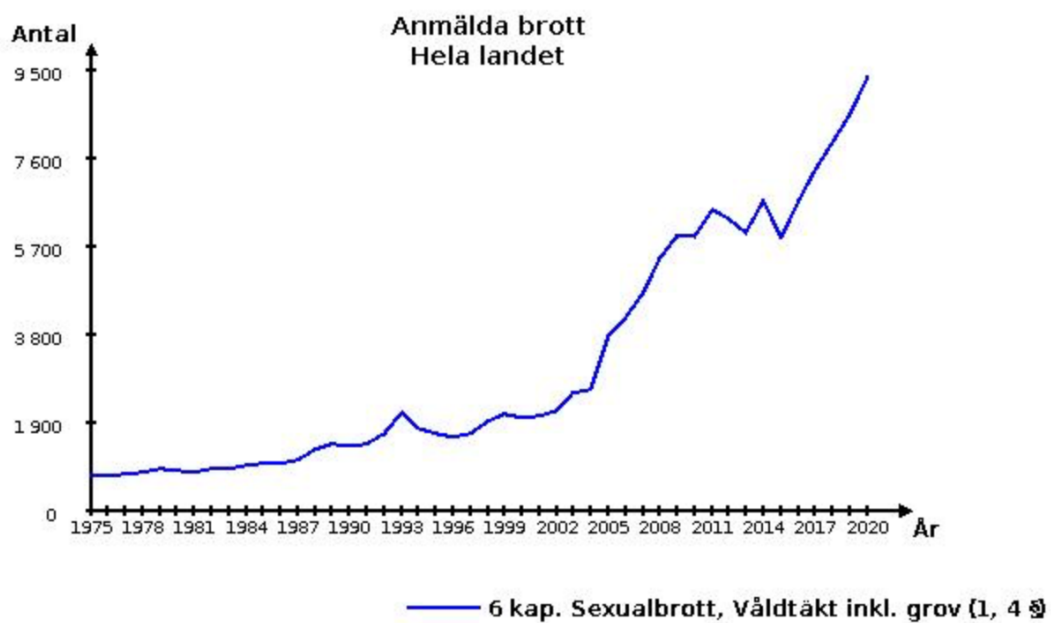
Åklagarmyndigheten, (u.å.a.) *Brottsutredningen*. ><http://www.aklagare.se>< HTML (2021-04-27)

Åklagarmyndigheten, (u.å.b.) *Polis eller åklagare*. ><http://www.aklagare.se>< HTML (2021-04-27)

Åklagarmyndigheten, (u.å.c.) *Sexualbrott*. ><http://www.aklagare.se>< HTML (2021-04-27)

## 9. BILAGOR

Bilaga 1. Anmälningstatistik våldtäktsbrott från 1975-2020.





Hej!

Vi är två studenter från kriminologiprogrammet på Malmö universitet som i samarbete med polisen i Malmö ska undersöka brottsutredarnas upplevelser av implementeringen av samtyckeslagen. Syftet med denna studie är att få kunskap om hur brottsutredare som är först i ledet i rättsprocessen med att tillämpa samtyckeslagen upplever lagändringen, samt vad ni upplever för eventuella svårigheter respektive möjligheter. Förhoppningen med denna studie är att bidra med kunskap kring hur samtyckeslagen har påverkat brottsutredarnas arbete och vilka erfarenheter som kan tas med i det framtida polisarbetet.

Vi vill gärna få kontakt med dig som idag utreder våldtäktsbrott (vuxenärenden), samt även gjorde det innan samtyckeslagen trädde i kraft 1 juli 2018. Om detta stämmer in på dig och du vill medverka i en inspelad intervju, är du välkommen att kontakta oss för mer information. Deltagandet är frivilligt och materialet kommer givetvis att behandlas med största konfidentialitet. Detta innebär att allt datamaterial kommer att avidentifieras, förvaras på ett säkert sätt och endast användas i denna studies syfte. Det är också möjligt att när som helst avbryta sitt deltagande i studien. Inspelningarna kommer efter avslutat uppdrag att raderas.

Vi ser gärna att du som deltar har möjlighet att avsätta en timmes tid för en intervju under veckorna 15-18, på en tid som passar dig. På grund av rådande omständigheter kommer intervjun genomföras på distans och du får bestämma om det ska ske via Zoom, Face-Time, telefon etc.

Du är välkommen att kontakta oss på via mail; [examensarbetegr20@gmail.com](mailto:examensarbetegr20@gmail.com)

*Med vänliga hälsningar,*

Frida Martinsson & Julia Henriksson

### *Bilaga 3. Intervjuguide.*

- Kan du beskriva vad som ingår i dina arbetsuppgifter som brottsutredare?
- Hur upplever du att lagändringen generellt har påverkat ditt arbetssätt?
- Kan du nämna något positivt med lagförändringen i ditt arbete?
- Kan du nämna några begränsningar med lagförändringen i ditt arbete?
- Har du fått någon vidareutbildning eller nya riktlinjer i och med den ändrade lagtexten för våldtäktsbrott?
- Upplever du att ändringar i lagen har lett till en bättre eller sämre rättssäkerhet? Utveckla! (Ex. Är lagen möjlig att tolka olika för olika personer?)
- Är det svårare eller enklare att finna bevis med den nya lagstiftningen? Varför?
- Hur tydligt upplever du att det nya rekvisitet "brist på frivillighet" är?
- Upplever du att fokus på målsägande idag är större, mindre eller oförändrat i utredningen? Utveckla/varför?
- Har du behövt ställa andra typer av frågor i förhör jämfört med den tidigare lagstiftningen? Vid ja, hur har du behövt omformulera dig? Eller vilka frågor har du behövt ta bort eller lägga till? Har du några konkreta exempel?
- Nu är det ju lag på att alla som anmäler våldtäktsbrott ska tilldelas ett målsägandebiträde direkt. Hur stor påverkan tycker du att ett målsägandebiträde har i utredningen? Upplever du att fler målsägande fullföljer utredning om de tilldelas ett biträde?
- Att drabbas av frozen fright är en vanlig reaktion bland brottsoffer men vi har funnit forskning som visar att det kan vara vanligare att berätta om i en annan kontext än ett polisförhör, som till exempel på sjukhus. Detta på grund av att många tror att det är fel att reagera så och kanske även känner skam att de inte gjorde motstånd, att det är något som förväntas av en. Är det något ni frågar målsägande om i förhör eller är det något som denne får berätta om själv i så fall?
- Slutligen: har du något att tillägga?